

SRK:

MYTER OM KRIG OG OVERFALL (3)

Vi fortsetter her vår gjennomgåelse av det «historiske» verk «NORGE I KRIG». Bind 1: «OVERFALL». Redaktør Ole Kr. Grimnes.

Vi er kommet frem til kapitlet «OVERFALL» som omhandler krigshandlingene og den politiske utvikling i de aller første dager.

KRIGSHANDLINGENE

Et utmerket oversiktskart viser de britiske og tyske sjøstridskrefters posisjoner kl. 17.00 den 8.4. 1940. At det her er to angrep som er under utvikling fremgår klart. Bare det tyske angrep betegnes som «overfall».

Om senkningen av Blücher berettes:

«Kommandanten, oberst Birger Eriksen, hadde allerede før midnatt fått melding om at fremmede krigsskip trengte inn. Senere kom det nye tildels motstridende meldinger. Da folkene på festningen til slutt fikk øye på krigsskipene, var kommandanten derfor ikke sikker på nasjonaliteten til de krigsskipene han hadde bestemt seg for å angripe».

Tidligere i boken har vi fått følgende fantasifulle beskrivelse:

«Oscarsborg festning i Oslofjorden senket det tyske krigsskipet «Blücher» om morgenen 9. april uten at kommandanten på festningen var sikker på hvilken nasjonalitet skipet hadde. Kommandanten i Narvik, oberst Konrad Sundlo, som var medlem av Nasjonal Samling, kunne ha gitt britiske og franske tropper en tilsvarende varm velkomstdersom de hadde forsøkt å gjøre landgang i mars».

Forfatteren har annet sted i boken avklart at regjeringens politikk gikk ut på at Norge ikke måtte komme med på feil side dersom landet blev trukket inn i krigen.

Videre gikk de militære vurderinger ut på at fare for tysk angrep bare bestod i Syd-Norge.

Tilsier ikke dette at beredskap, i den grad man kan snakke om noe slikt, var skjerpet i syd og redusert i vest og nord? Må ikke noe lignende ha vært tilfelle når det gjelder instruksjoner om militær motstand? Ville ikke en riktigere beskrivelse av situasjonen på Oscarsborg vært at man . . . allerede før midnatt hadde fått melding om at tyske krigsskip trengte inn. Senere kom det nye tildels motstridende meldinger . . .

At skipene var tyske blev registrert før midnatt og telegrafert til marineledelsen i Horten.

At det strømmer inn motstridende meldinger i en krigssituasjon er normalt, kunsten er å sortere ut hva som er riktig, og da satt vel Eriksen igjen med nærmere 100% sansynlighet for tysk nasjonalitet.

Overstående har betydning for avdekking av det skjebnesvangre spill med nøytralitetens avdekking som

skulle ha vært historieskrivernes oppgave. Isteden henfaller han til tåklegging. I tillegg til hva Grimnes ovenfor beretter om Sundlo, er det kjent at han som medlem av NS var utsatt for en voldsom rykteflom omkring de første dagers krigsbegivenheter i Narvik. Han gav general Dietel en halv times frist til å trekke seg ut av Narvik. Derefter fant Sundlo at byen måtte overgis. Det har siden ikke kunnet reises kritikk mot denne beslutning. Om han hadde konspirert med tyskerne måtte han i det minste ha opplyst dem om at det ikke fantes kystbefestninger ved innløpet til Ofotfjorden.

Disse spøkelses-befestninger går også igjen i de britiske planer for angrep mot Narvik.

Og nu tar Grimnes den i bruk i 1985. Hva ellers er det han har i tankene når han fantaserer om den «varme velkomst» som Sundlo kunne ha gitt britiske og franske tropper om de hadde stevnet inn fjorden i mars måned.

Det må være de samme befestninger som skulle gitt Sundlo 4 timers forvarsel, slik Oscarsborg fikk, til forberedelse av det tunge skyts og de torpedobaterier som historikeren Grimnes mener stod til Sundlos disposisjon for den «varme velkomst».

Eller er det kanskje Eidsvold og Norge Grimnes tenker på? I mars måned var de ennå ikke ankrert opp i Narvik havn, som senere skulle vise seg å bli deres dødsfelle.

Folkevittigheten i Nord-Norge, med sin spesielle sans for svart og grotesk humor, hadde i mange år kalt disse skip for «de flytende likkister». De hadde nok ingen anelse om hvilken makaber sannhet som skjulte seg bak ordene, men har åpenbart hatt større forståelse for militære disposisjoner enn de ansvarlige myndigheter hadde.

Hvorfor blev de bragt inn i dette verdenskrigens heteste brennpunkt? Skulle de ligge som kulisser for et tilsynelatende fast nøytralitetsforsvar når representantene for «den rette side» stevnet inn fjorden, fyre av et par varselskudd, og så bøye av for overveldende overmakt?

Hendte så det som ingen hadde tenkt seg? De fra «den gale siden» kom isteden for de snille. Da passet vel ikke instruksene for situasjonen? Skipene ble senket og gikk til bunds med et tap i menneskeliv som svarer til 1/3 av alle som oppgis falt i kamp under felttoget i Norge. Et uforståelig offer i en formålsløs krig. Og historikerne gir ingen forklaring. Vil de ikke, eller kan de ikke?

Om man skulle forfølge Grimnes fantasier litt videre ad logikkens vei, så er vel hans påstand at dersom en britisk flåtestyrke hadde forsøkt å trenge inn i Oslofjorden den 9.4. 1940, ja da hadde det ligget en britisk krysser på fjordens bund idag og piplet ut oljesøl. Det lyder ikke særlig troverdig.

Det fantes faktisk likhetspunkter mellom situasjonen i Narvik og på Oscarsborg den 9. april. Det var også på Oscarsborg en NS-mann og han spilte en viktig rolle ved senkningen av Blücher. Skulle man fantasere litt å la Grimnes og forestille seg hans domspremisser i 1945 dersom krysseren hadde vært britisk?:

«Retten finner bevist at tiltalte måtte ha forstått at skipet var britisk da han skjøtt det i senk. Han blev dermed årsak til mer enn 1000 menns død». Noe mindre enn dødsstraff kunne vel ikke ha blitt utdømt.

Grimnes' «fantasi» inneholder en insinuasjon om at Sundlo skulle ha samme falske holdning til nøytralitetserklæringen som regjeringen Nygårdsvold hadde, men med motsatt fortegn. Om det finnes grunnlag for slike påstander ville det kanskje være bedre å fortelle om dem i neste utgave av verket. Slik det nu står får likesom boken mindre karakter av historifremstilling, selv om fremtidens historieforskere sikkert vil måtte interessere seg for slike eiendommeligheter.

Insinuasjonen mot Sundlo inneholder vel en påstand om at et slikt falskspill fra hans side var landsforræderi? Hvad skal man tro om en regjering som drev tilsvarende falskspill på høyeste nivå?

DE TYSKE KRAV

Når man skal skrive historien om hvad som handte mor-

Forts. s. 5

106015

Myter om . . .

Forts. fra s. 4

genen den 9.4. 1940, så skulle man tro at en fullstendig gjengivelse av det tyske «memorandum» med tilhørende krav var en uungåelig del av fremstillingen. Dette er erstattet av en sterkt komprimert gjengivelse.

Interessant er det å konstatere at den innledende begrunnelse for angrepet stemmer helt ut med den beskrivelse Grimnes foran i boken gir av den faktiske historiske utvikling.

Foruten ubehagelig krav blev det også avgitt en rekke «formildende» forsikringer. De siste gjengis her fritt etter Kohts redegjørelse for Stortinget på Hamar. Dette gjøres ikke for å pynte på tyskernes fremgangsmåte, men for at man skal få et bilde av hvad den norske regjering avviste, og hvad den på vegne av det norske folk kunne ha bundet tyskerne til om kravene var blitt godtatt.

«De tyske tropper går ikke inn på norsk grunn som fiender. Den tyske overkommando har ikke som mål å bruke de punkter der de tyske tropper setter seg fast, som operasjonsbasis for kampen mot England så lenge den ikke blir nødt til dette på grunn av tiltak fra England og Frankrike.

De tyske tiltak vil føre til fastsetting på strategisk viktige punkter i det norsk statsområde.

Riksregjeringen er overbevist om at den med disse tiltak gir Norge og de skandinaviske land den eneste sikkerhet for at disse ikke under denne krig skal bli slagmark og skueplass for de forferdeligste krigshandlinger.

Riksregjeringen forkynner at Tyskland ikke har til formål med sine tiltak på noen måte, nu eller i fremtiden, å krenke den territoriale integritet og den politiske selvstendighet for kongeriket Norge.

De norske tropper beholder sine våpen så langt deres holdning kan gjøre dette mulig».

Krigens utvikling ville selvfølgelig kunne ha gjort ovenstående til mer eller mindre tomme forsikringer, men om regjeringen hadde gått inn for «danske tilstander» så ville den vel ha oppnådd dette i like høy grad som Danmark gjorde det.

Grimnes er imponert over regjeringens perfekte besluttsomhet, når den avviser de tyske krav.

Han peker på to årsaker til dette:

Den hadde fremdeles sin handlefrihet.

Den handlet ut fra forutsetninger som var gitt på forhånd.

Disse forutsetninger var «at vi ikke måtte komme med på gal, dvs. tysk, side». Muligheten for fritt valg på denne hylle var jo nu sterkt begrenset.

Det finnes flere muligheter for regjeringens besluttsomhet.

Den hadde ingen oversikt over i hvilken grad de tyske

tiltak var lykket og hvilket omfang de hadde.

Den hadde ingen oversikt over når, og i hvilket omfang, vestmaktene ville gripe inn.

I løpet av de nærmeste timer kunne Norden ha utviklet seg til den 2. verdenskrigs hovedscene. Uansett hvad regjeringen besluttet.

Men regjeringen hadde so-leklare forpliktelser:

Krigens følger for Norge måtte begrenses til det absolute minimum. Landets suverenitet måtte bevares uansett hvem som blev storkrigens seierherre.

Innen kvelden var situasjonen avklart.

Man visste at de tyske operasjoner var lykket. Alliert hjelp var lovet, men i begrenset omfang og uten forpliktende tidsangivelse.

Den ansvarlige norske forsvarsledelse mente at lite kunne utrettes. (Ruge overtok og utrettet lite.)

Sent på kvelden var det klart at regjering og Storting gikk inn for forhandlinger med tyskerne.

ELVERUMSFULLMAKTEN

Boken gir en fotografisk gjengivelse av noe som betegnes som en faksimilie. Det vil si en nøyaktig gjengivelse.

Gjengivelsen er langt fra nøyaktig og den trykte overskrift, ELVERUMSFULLMAKTEN; gjør gjengivelsen til noe som nærmest må sies å være et falsum, selv om det neppe er tilsiktet. Begrepet

ELVERUMSFULLMAKTEN eksisterte ikke den 9.4. 1940.

«Faksimilien» er selvfølgelig velegnet til å gi dagens lesere det inntrykk at dette håndskrevne dokument med 17-mai-sløyfe og «rikets segl» blev snekret sammen i denne form den 9.4. 1940.

Om man kutter ut den innskutte bisetning og ser på selve «fullmaktsteksten» så står det å lese:

«Presidenten gikk videre ut fra at Stortinget gir regjeringen en generalfullmakt til . . . å vareta rikets anliggender med Stortingets fullmakt til å treffe de avgjørelser og beføyelser på Stortingets og Regjeringens vegne, som må ansees for påkrevd av hensyn til landets sikkerhet og fremtid».

Da «beføyelser» er synonymt med fullmakter må vel dette være hvad man kaller «vidtgående fullmakter».

Sproglig sett lyder dette som Gro Harlem Brundtland på sitt verste. Til Hambros undskyldning må vel sies at hans forslag i følge det stenografiske stortingsreferat er svært så ryddig.

Når «faksimilien» ser ut som den gjør, er årsaken antagelig at dokumentet er skrevet etter hukommelsen og ferdigstillet i all hast, som et slags fullmaktsbevis for de forhandlere som den 10.4. skulle reise til Oslo for å søke en «dansk løsning» i samarbeide med tyskerne.

Og Hambro må vel ha vært totalt utkjørt etter sin maratoninnsats i løpet av dagen.

Så kom dokumentet ikke til anvendelse etter sin forutsetning, og er siden gravet frem fra glemselen, er blitt påklisset et ark med høytidelig trykt overskrift og fremstår idag som selveste «beviset» på Elverumsfullmaktens eksistens. Det mangler bare litt patinering langs kantene får å få troverdighet som gammelt gulnet pergament.

En del av «fullmakten» er ikke gjengitt, nemlig den hvor forslagsstilleren, Hambro, klarlegger «fullmaktens» begrensning:

« . . . Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle adgang til å gi provisoriske anordninger som Regjeringen har i den tid Stortinget ikke er samlet».

Grimnes bekrefter at det bevislig ikke blev holdt noen formell avstemning over Hambros forslag. Egentlig er diskusjonen om fullmaktens gyldighet som følge av uteblitt avstemning av liten interesse.

Stortinget har ikke gitt fullmakter ut over hvad regjeringen normalt har. Når det ikke blev holdt avstemning er vel årsaken å finne i representanten Førres bemerkning: «Hvis Regjeringen har denne fullmakt, behøver den ikke få en ny».

Et lite påaktet forhold er at det under stortingsmøtet på Elverum var stor tro på at man ville komme til en ordning med tyskerne, og at man i løpet av de nærmeste dager skulle kunne vende tilbake til Oslo

Forts. s. 6

Myter om . . .

Forts. fra s. 5

for der å gjenoppta normal virksomhet så langt forholdene medgav dette.

Enkelte representanter var imidlertid inne på den mulighet at en ordning kanskje ikke ville bli funnet, og at regjeringen dermed kunne komme til å ta opphold utenfor landets grenser, (Sverige), for «derfra å opprettholde regjeringens navn».

For den forestående forhandlingssituasjon og andre eventualiteter blev det derfor opprettet tre konsultative statsrådsstillinger og hvert av de store partier oppnevnte to medlemmer som skulle være de formelle rådgivere i stortingsnavn. Dette er klare vedtak og en integrerende del av den eventuelle fullmakt.

Om dette uttalte Nygårdsvold:

«Jeg lover meg mye . . . av de råd og den veiledning som gis av de tre menn fra de forskjellige andre partier, som blir pekt ut for å delta i regjeringsarbeidet som strådrager, og jeg lover meg også mye av de menn som her er pekt ut, og som kanskje av forskjellige grunner måtte suppleres fra forskjellige partier, til regjeringsarbeidet».

Vi hører senere lite til disse menn, annet enn at de fleste var initiativtagere til, eller deltakere ved, de senere forsøk på å avsette kongen og regjeringen. (Riksrådforhandlingene.)

Om man vil hevde at regjeringen Nygårdsvold hadde fullmakter utover det normale, så kunne den vel ikke handle uten i samråd med de menn som var valgt til å overvåke regjeringen i Stortingets fravær? I den utstrekning regjeringen Nygårdsvold har gitt forordninger utover hvad den normalt hadde lov hjemmel til, under henvisning til ikke eksisterende ekstraordinære fullmakter, og uten at dette var forelagt de rådgivere som var valgt i Stortingets sted, må dette ha vært både ulovlig og ugyldig.

MOBILISERINGEN

Manglende forståelse fra regjeringsmedlemmenes side når det gjaldt militære forhold bringes inn som forklaring på det kaos som preget hele krigen fra norsk side.

Er ikke sannheten at: Uten hensyn til hvad regjeringen gjorde eller ikke gjorde, uten hensyn til hvad den militære

ledelse foretok seg, så måtte det bli kaos?

For di forsaret var bragt i forfall. Folkets forsvarsvilje var undergravet. Ledelsen var uten trening. Den ungdom som skulle ut i krigen hadde ingen begreper om hvad dette reelt sett innebar, og den hadde liten eller ingen soldatutrustning. Disiplin var noe unødvendig tull.

Jo fler som stimlet sammen på mobiliseringsstedene desto verre kaos oppstod. Mange trodde det bare var å møte fremtiden de hadde gjort militærtjeneste eller ikke.

Utstyret var mangelfullt eller manglet helt. Bebreidelser, rykter og mistenkeliggjørelse haglet over den militære ledelse, som intet kunne gjøre med det som ikke eksisterte.

Regjeringen hadde neppe noe imot at bebreidelsene blev rettet dit de minst hørte hjemme. Så slapp den selv å stå til ansvar. Er ikke diskusjonen om full eller stille mobilisering helt likegyldig. Hvad er å foretrekke, 1000 veltrende mann med ammunisjon for 4 dager, eller 4000 utrende med ammunisjon for 1 dag?

I Nord-Trøndelag kunne mobilisering gjennomføres relativt uforstyrret. Her stod 4000 norske soldater med ammunisjon for 1 dags strid, + 3500 engelskmenn, + 4000 franske alpejegere. Oppgaven var å hindre tyskernes fremrykking ved Steinkjær. Tyskerne bragte det hele til sammenbrudd med 400 mann, og kampene i landsdelen blev oppgitt etter at de alliertes styrker hadde forlatt fronten uten forvarsel.

Hvordan må det ikke ha vært der hvor man ikke fikk noen tid til forberedelser?

FORSVARSORDNINGEN AV 1933

Under en ellers rosende omtale av Ruge finnes følgende utsagn:

«Han hadde adskillig innflytelse på forsvarsordningen av 1933 som var utgangspunktet for det svake forsvar i 1940, og han blev kritisert for dette».

Man kan dele de som hadde mulighet for å influere på utviklingen av Norges forsvar i tre kategorier:

1. De som satt all sin kraft inn på å bevare og helst forsterke forsaret, uansett hvilken ramme de ansvarlige politikere påtvang dem.
2. De som var positivt innstillet til forsaret, men som haker bort sin forsvarsvilje

i bytte med andre politiske fordeler.

3. De som aktivt arbeidet for å bryte ned forsaret og forsvarsviljen i folket.

Er det med ovenstående historiebrevskrivelse meningen å gi dagens lesere det inntrykk at Ruge falt utenfor den første gruppe? Er ikke den historiske sannhet at Ruge satt all sin kraft inn på å redde det som reddes kunne, men bøyet seg for de politiske vedtak slik han mente han måtte gjøre det som lojal offiser? Gikk ikke kritikken ut på at han ikke burde vært så lojal, men «ta sin hatt og så»?

Hvad skal man si om en historiefremstilling som nærmest må gi inntrykk av at Ruge hørte sammen med forsvarsfiendene i den siste gruppe?

Er det et motivet for denne fremstilling at etableringen av de nye helter krever en viss nivellering av de gamle, en ny avert av den historiske tvangstrøye, en sosialistisk historiefremstilling?

QUISLINGS REGJERINGS-DANNELSE

Hvilket grunnlag hadde han for sin inngripen?

Regjeringen Nygårdsvold hadde ødelagt landets forsvar og undergravet forsvarsviljen i folket. Ingen effektive tiltak var gjort for å møte et overaskende angrep.

Med sitt lett gjennomskuelig falskspill med nøytraliteten hadde landets ledelse styrt Norge rett inn i krigen.

Da det tyske angrep var et faktum blev ethvert forsøk på forsvar dømt til å mislykkes. Det eneste man kunne oppnå var formålsløst spill av norske liv og verdier.

Tyskernes overaskelsesangrep var lyktes fra første dag og de viktigste støttepunkter langs Norges kyst var besatt. Tyskernes angrepstaktikk bygget på overaskelsesmomentet i angreps første fase, dernest raskest mulig oppfølging med nye slag slik at motstanderen intet sted fikk sjanse til å samle seg til forsvar.

Allierte mottiltak kunne neppe improviseres. I den grad slikt kom på tale blev katastrofen for Norge bare større. Landet ville bli slagmark i stormaktsoppgjøret.

Tyskerne avga forsikringer om respekt for norsk suverenitet, nøytralitet osv. Dersom de måtte tilkjempe seg besetelsen av landet under stor militær innsats stod neppe disse forsikringer ved makt. Foruten tap av suvereniteten og selvrå-

deretten i krigstiden risikerte vi også harde vilkår dersom tyskerne skulle gå ut av krigen som seierherrer.

Risiko for at Sovjet skulle rykke inn fra nord var overhengende.

Quisling kan ha hatt kjennskap til at regjeringen Nygårdsvold hadde levert inn sin avskjedsansøning da han traff sin beslutning. Hans proklamasjon inneholder opplysningen om at denne regjeringen var trått tilbake.

Han sendte 3 forskjellige, nøytrale menn til kongen i håp om å få kongehuset tilbake til Oslo, og dermed forhindre den formålsløse krig. Alle hadde forsikringer med om at han ikke skulle stå iveien. Bare en nådde frem til kongen med oppnådde intet.

Skulle en norsk regjering kunne binde tyskerne til de avgitte forsikringer måtte det handles meget raskt. En regjering som kunne ha tyskernes tillit hadde mest å vinne for det norske folk. Jo mer krigen fikk anledning til å overta utviklingen, desto hardere måtte vilkårene bli for folket.

Quisling var drevet av en selvutslettende pliktfølelse overfor sitt fedreland. Hans nasjonalfølelse gjaldt ikke bare den levende generasjon, kanskje minst av alt den. For ham var fedrelandet en levende organisme med røtter i fortiden og vekst inn i fremtiden. Ingen hadde rett til å forspille dette liv.

Var Quislings regjeringdannelse en reell hindring for at kongen og Nygårdsvold-regjeringen vendte tilbake til Oslo? Eller var den en kjærkommen lynavleder som gjorde det lettere å fortsette et spill som var innledet lenge før 9. april?

At han stilte seg lagom til for hugg og ville bli brukt som lynavleder for andres feilgrep, var Quisling sikker fullt klar over. Det tallet bare ikke med i hans vurdering når landets skjebne stod på spill.

Han tok opp sitt kors og bar det frem til retterstedet.